

A nyomtatásban megjelenő változatra kérem hivatkozni!

Szabadkereskedelem és környezetvédelem: a WTO Vitarendezési Testületének gyakorlata

Dr. Víg Zoltán
egyetemi tanár, FEPPS, Singidunum Egyetem

1. Bevezető

A környezet állapota az embereket csak a kilencszázas évek hetvenes éveiben kezdtek el komolyabban aggasztani, amikor is az egészséges környezethez való jog bekerült a harmadik generációs emberi jogok közé. Ez a jog a kilencvenes években lassan kezd beépülni a demokratikus országok alkotmányaiba is.¹ Az 1989. évi magyar Alkotmányban is, de az új Alaptörvényben is, megtalálhatók olyan kifejezések mint a 'környezet védelme' vagy az 'egészséges környezethez való jog'.² Ezért a kilencvenes években amikor létrehozták a Kereskedelmi Világszervezetet (a továbbiakban: WTO), a Marakesh-i Egyezmény preambulumban is hivatkoztak a fenntartható fejlődés, valamint a környezet védelmének és megóvásának szükségességére:

[A] felek [...] lehetővé teszik a világ erőforrásainak optimális használatát összhangban a fenntartható fejlődés céljával, kívánva mind a környezet védelmét és megóvását [...]³

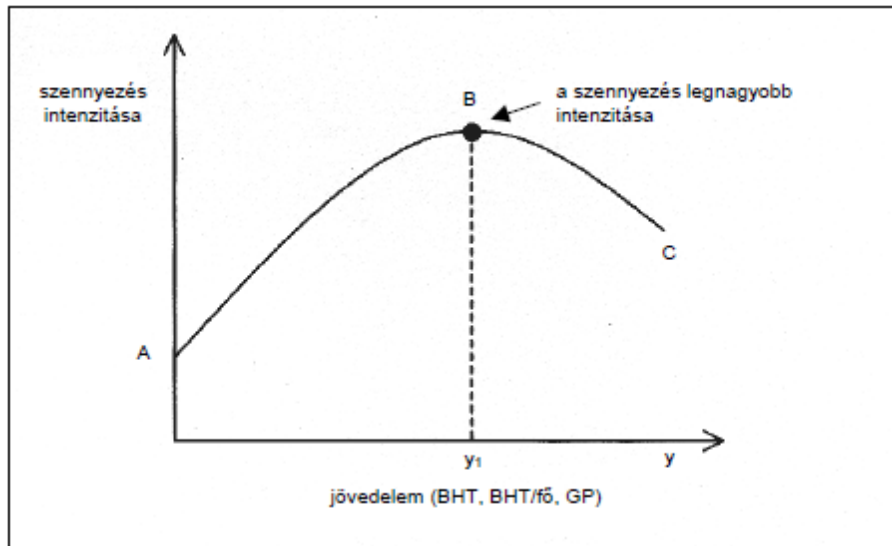
Ekkoriban, a WTO álláspontja az volt, hogy a gazdasági növekedés több forrást biztosít a környezet megóvásához, ezért támogatni kell a szabadkereskedelmet, és ezáltal a világkereskedelem, világgazdaság fejlődését. Ezt az ún. Kuznets-görbének a környezetvédelem-gazdasági fejlődés összefüggésre való alkalmazásával próbálták igazolni:⁴

¹ Bettina BOCK: *Umweltschutz im Spiegel von Verfassungsrecht und Verfassungspolitik*. Berlin, Duncker und Humblot, 1990. 94-99, 101-110.

² A Magyar Köztársaság 1989. évi Alkotmányának 18. és 70/D cikkelyei, illetve Magyarország Alaptörvényének XX. és XXI. cikkelyei.

³ 1998. évi IX. Törvény az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről.

⁴ GITTLÁR Ferencné: *A Világkereskedelmi Szervezet (WTO) hatása a globális környezeti viszonyokra és a fenntartható fejlődésre*. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, <http://dokutar.omikk.bme.hu/collections/mgi_fulltext/trend/2002/11/1103.pdf>, látogatva: 2012.05.20.

Az elmélet lényege, hogy miután a gazdasági fejlődés elér egy bizonyos szintet, a környezet szennyezésének intenzitása elkezd csökkenni. Ebből azt a következtetést vonták le, hogy a gazdasági fejlődés jelenti a megoldást a környezeti problémákra.

Ugyanakkor, nem vették figyelembe az elmélet hiányosságait, tudniillik, hogy előfeltétele, hogy az egyes időszakok szennyeződései ne halmozódjanak (amit a gyakorlatban nagyon sok példa cáfol: fel nem bomló hulladék, légköri szennyeződés), valamint ne legyenek vissza nem fordítható károk a fejlődés során (amit pedig például az a tény cáfol, hogy a gazdasági fejlődés eredményeként naponta hal ki egy-egy faj bolygónkon). Emellett a gazdagabb országok viszonyait vetítették ki a szegényebbekre, aminek eredményeként az alapfeltételek ideálisabbnak tűntek.

Azóta több tanulmány is bebizonyította, és ezt a WTO is elismeri, hogy a gazdaság méretének növekedésével járó világgazdasági fejlődés egyértelműen károsan befolyásolja a környezetet (csak néhány cáfolhatatlan példa erre: a természeti erőforrások visszafordíthatatlan elhasználódása, fajok kihalása, a nyersanyagok és áruk kitermelésével, előállításával és szállításával járó környezetszennyezés).

Így miután a WTO belátta, hogy a korábbi álláspont nem tartható fenn, arra az álláspontra helyezkedett, hogy meg kell találni az egyensúlyt a környezetvédelem és a szabadkereskedelem között. Itt érdekes módon, jellegzetesen kapitalista indoklással éltek: az erőforrások hatékonyabb elosztása és kihasználása céljából. Ugyanakkor, olyan tendenciák is fellelhetők, hogy a WTO megpróbálja elkerülni ezt a kérdést, arra hivatkozva, hogy a környezetvédelmi kérdéseket illetően nem rendelkezik hatáskörrel, ill., hogy ezek a dolgok más nemzetközi egyezmény, szervezet hatáskörébe tartoznak.⁵

⁵ Ezzel kapcsolatban ld. még: Richard SENTI: *Die WTO im Spannungsfeld zwischen Handel, Gesundheit, Arbeit und Umwelt*. Baden-Baden, Nomos, 2006. 93-101.

Mindezek mellett, nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy nem kizárólag a környezetvédők propagálják a környezet megóvásának eszméjét, hanem maguk a WTO tagországok is, sokszor nem önzetlen céllal. A környezet megóvására hivatkozva hoznak protekcionista intézkedéseket, amelyekkel valójában a nemzetgazdaságot védik. A nagy világgazdasági válságok idején, mint amilyen a jelenlegi is, feltehetően az ilyen esetek száma is megnövekszik. Azonban, hosszú távon az ilyen jellegű támogatás nem jelenthet megoldást a nemzetközi kereskedelem okozta környezetvédelmi problémákra.

Sok szerző a megoldást a multilaterális környezetvédelmi egyezményekben látja. Azonban mint az az utóbbi évtizedben megfigyelhető, az ilyen egyezmények nagyon lassan jönnek létre, és mégha tető alá is hozzák őket, akkor is évekbe, évtizedekbe telik, míg hatályba lépnek.

Ezért a gyakorlatban a Vitarendezési Testületre marad a nemzetközi kereskedelem és a környezetvédelem közötti egyensúly megtalálásának feladata. Ugyanakkor, azért ennek is lehetnek előnyei. Először is, egy nemzetközileg elfogadott joganyag alapján döntenek, tehát objektívebbek a feltételek mintha általános jogelvek alapján, vagy egy adott nemzeti jog alapján döntenének, vagy netalán politikai nyomásra, az adott félnek éppen megfelelő nemzetközi szerződés rendelkezései alapján tennék ezt. Emellett, a panelnek joga van szakértőkkel konzultálni, ami potenciálisan növeli az elfogulatlan, és szakmailag helyes döntés meghozatalának esélyét. A fejlődő országok megfelelő súllyal, befolyással rendelkeznek ebben a rendszerben, így politikailag is kevésbé elfogult a rendszer. Valamint a civil szféra is, a nemzetközi környezetvédelmi és egyéb szervezeteken keresztül, elmondhatja a véleményét az *amicus curiae* jelentéssel.

2. A Vitarendezési Testület gyakorlata

A következőkben a Vitarendezési Testületnek a GATT XX. cikkelyvel kapcsolatos vitarendezési gyakorlatát vizsgáljuk meg, ugyanis ez a cikkely bizonyult a legfontosabbnak a környezetvédelem szempontjából a WTO létrejötte óta.⁶ Ugyanakkor, nem szabad elfelejteni, hogy a GATS, a TRIPS valamint a Kereskedelem Technikai Akadályairól szóló Egyezmény és az Egészségügyi és Növény-egészségügyi Intézkedések is tartalmazzák a környezetvédelem szempontjából fontos rendelkezéseket, és ezekkel kapcsolatban is születtek jelentős döntések, amelyek befolyásolják a környezetvédelmet.

A XX. cikkely valójában a GATT-ban válalt kötelezettségek alóli mentesülési lehetőségeket sorolja fel, azaz azokat az indokokat amelyekre való hivatkozással egy szuverén állam korlátozhatja a nemzetközi kereskedelmet. Az ilyen korlátozás rendszerint ellentétes lesz a GATT I. (általános legnagyobb kedvezmény elve), III. (a nemzeti elbánás elve), illetve a XI. cikkelyben foglalt diszkrimináció tilalmával.⁷ A XX. cikkely egy általános részből (*chapeau*), és egy felsorolást tartalmazó részből áll. Az általános rész kimondja, hogy csak akkor lehet

⁶ Alan OXLEY: *WTO and the Environment*. The Australian APEC Study Centre at RMIT University, <<http://www.apec.org.au/docs/oxley2001.pdf>>, látogatva: 2012.06.11. PALÁSTI Gábor: *A környezet védelme a termékek forgalmának globális szabályozási rendszerében*. In: *Globalizáció, piacliberalizáció — A világméretű globalizáció megvalósításának jogi eszközrendszere, a piacliberalizációs szabályozás és korlátai*. Miskolc, Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, 2004. 319-321.

⁷ John H. JACKSON: *The World Trading System*. (2. kiadás) Cambridge, Massachusetts, The MIT Press, 1997. 233.

hivatkozni valamely, a felsorolást tartalmazó részben foglalt kivételre, ha annak alkalmazása nem jelent önkényes vagy indokolatlan diszkriminációt, valamint az ilyen intézkedések nem jelenthetik a nemzetközi kereskedelem leplezett korlátozását.⁸ Ezeket a feltételeket mindenképpen figyelembe kell venni.

Környezetvédelmi szempontból a második (felsorolást tartalmazó) rész b, d és g pontjai relevánsak. Ezek szerint akkor lehet korlátozni a kereskedelmet ha az intézkedés

- [...] b. az emberi, állati, vagy növényi élet vagy egészség védelme céljából szükséges
- [...] d. olyan jogszabályok vagy előírások betartása céljából szükséges, amelyek nem mondanak ellent a jelen Egyezmény szabályaival, [...]
- [...] g. kimeríthető természeti erőforrások megóvására vonatkozik, amennyiben ezek az intézkedések a hazai termelés vagy fogyasztás korlátozásán keresztül fejtik ki hatásukat.⁹

Környezetvédelmi szempontból az első jelentősnek mondható jogeset, melyben a g pontba foglalt kivételt vizsgálta a Vitarendezési Testület, a *Reformulated Gasoline* volt a múlt század kilencvenes éveiben.¹⁰ Itt arról volt szó, hogy az Amerikai Kormány hozott egy környezetvédelmi jogszabályt amellyel azt szerették volna elérni, hogy az előállított üzemanyag minél kisebb mértékben szennyezze a levegőt, és amely szabályozás eredményeként egy bizonyos időpont előtt az országban már működő finomítók által előállított üzemanyag alacsonyabb adókulcs alapján adózott mint az ez után létrejötték által előállított, valamint az import üzemanyag.¹¹ Ez hátrányosan érintette az amerikai piacra exportáló dél-amerikai országokat (Venezuela, Brazília), ezért ezek a Vitarendezési Testülethez fordultak. Ezek az országok nem kérdőjelezték meg egy WTO tagország jogát, hogy környezetvédelmi standardokat állítson fel, csak azok diszkriminatív jellege ellen tiltakoztak.¹²

A Fellebbezési Testület először a GATT cikkelyek értelmezésének kérdésével foglalkozott. Habár a panel és a Vitarendezési Testület joghatóságát korlátozzák a WTO egyezmények, az alkalmazandó jogot illetően nem tesznek említést ezen egyezmények, míg a Vitarendezési Egyetértés kifejezetten nem zárja ki a WTO egyezményeken kívül a nemzetközi jog más forrásainak alkalmazását is.¹³ Így a Fellebbezési Testület megállapította, hogy a GATT cikkelyeit „úgy kell értelmezni, hogy az érvényre juttassa a GATT céljait és tárgyát”, a Vitarendezési Egyetértés 3 (2) cikkelyének, valamint a Bécsi Egyezmény 31. cikkelyének megfelelően.¹⁴ Fontos megfigyelni, hogy a Fellebbezési Testület már az argumentáció legelején a nemzetközi joghoz nyúlt, és annak forrásait figyelembe véve értelmezett.

⁸ Ld. még: RAFFAI Katalin: Világkereskedelem és emberi jogok. In: RAFFAI Katalin (szerk.): *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok a XXI. században*. Budapest, Pázmány Press, 2011. 92–93.

⁹ A fordítást illetően ld.: PALÁSTI (2004) i. m. 319. Ld.: Philippe SANDS: *Principles of International Environmental Law*. 2. kiadás. Cambridge, Cambridge University Press, 2003. 948.

¹⁰ United States — Standards for Reformulated and Conventional Gasoline (AB—1996—1), Report of the Appellate Body (WT/DS2/AB/R), a továbbiakban: United States — Standards for Reformulated and Conventional Gasoline. Ld.: JACKSON (1997) i. m. 234.

¹¹ Részletesen ld.: United States — Standards for Reformulated and Conventional Gasoline i. m. 4–7.

¹² Uo. 10–11.

¹³ Abban az esetben ha ezek a források mindkét felet kötelezik a nemzetközi jogban. United States — Standards for Reformulated and Conventional Gasoline i. m. 17. M. Vö.: OESCH: *Standards of Review in WTO Dispute Resolution*. Oxford, Oxford University Press, 2003. 208.

¹⁴ United States — Standards for Reformulated and Conventional Gasoline i. m. 17—18.

Ezek után, először a természeti erőforrások megóvására 'vonatkozik' kifejezést vizsgálva, arra a következtetésre jutott, hogy ez valójában azt jelenti, hogy „elsődlegesen az kell, hogy legyen a célja” az intézkedésnek, hogy megőrizze a természeti erőforrásokat. A Fellebbezési Testület véleménye szerint az adott intézkedés ennek meg is felelt.¹⁵ Ugyanakkor, a Fellebbezési Testület felvetette azt is, hogy a panel hibát követett el, hogy nem vizsgálta meg, hogy a g pont második része is ki van-e elégítve, mivel mind a behozatali, mind a hazai üzemanyagot érintette.¹⁶ Mivel az intézkedésnek hatása volt a hazai termékre is, habár nem ugyanolyan mértékben (ami valójában nem számít, mert akkor nem is lenne értelme a XX. cikkelyre hivatkozni), ezért a g pont második részének is megfelelt.¹⁷

A *chapeau* vizsgálata azonban komoly kihívás elé állította a Fellebbezési Testületet, amely először a *chapeau* létrejöttének történetét vizsgálta.¹⁸ A *chapeau* megalkotásának az volt a célja, hogy megakadályozza a kivételekkel való visszaélést.¹⁹ Ahhoz pedig, hogy elkerüljék a visszaéléseket, minden intézkedést ésszerűen (*reasonably*) kell alkalmazni.²⁰ Emellett megállapította, hogy nagyobb teherhet visel az a fél aki a *chapeaura* hivatkozik, mint az aki valamely kivétel alkalmazhatóságára hivatkozik. Magának a *chapeaunak* a szövegét illetően, kifejtették, hogy a gyakorlatban nehéz értelmezni az „önkényes vagy indokolatlan diszkrimináció”, valamint a „nemzetközi kereskedelem leplezett korlátozása” kifejezéseket. Ezek a kifejezések mindenképpen együtt értelmezendők, ugyanis a leplezett korlátozás magában foglalja a leplezett diszkriminációt, valamint a leplezett korlátozás önkényes vagy indokolatlan diszkriminációhoz vezet.²¹ A konkrét esetben, az Egyesült Államok arra hivatkozott, hogy azért alkalmazott a III. cikkellyel ellentétes intézkedést, mert nem tudott megfelelően együttműködni a külföldi finomítókkal. Ezt az érvet sem a panel, sem a Fellebbezési Testület nem fogadta el, kihangsúlyozva, hogy az Egyesült Államok meg sem próbált tárgyalásokba bocsátkozni a panaszosokkal ennek a problémának a megoldása érdekében. A tárgyalások elmulasztása, valamint a külföldi finomítókat érintő többletköltség a Fellebbezési Testület szerint diszkriminációt jelent.²² Végső következtetésként kimondta, hogy az Egyesült Államok által alkalmazott intézkedések indokolatlan diszkriminációt jelentenek, valamint a nemzetközi kereskedelem leplezett korlátozását, ezzel a panaszosoknak adva igazat.²³

A környezetvédők szempontjából ebben a jogesetben az is fontos volt, hogy a Fellebbezési Testület kimondta, hogy a levegő is kimeríthető természeti erőforrás a XX. cikkely g pontja értelmében. Itt valójában kiterjesztően értelmezte ezt a pontot a Testület.

A XX. cikkely értelmezése szempontjából egy másik igen jelentős eset a Garnélarák/teknős jogesetben arról volt szó, hogy az Egyesült Államok azzal a feltétellel eresztette be a piacára a

¹⁵ Uo. 17—19.

¹⁶ Ld.: Erich VRANES: *Trade and the Environment*. Oxford, Oxford University Press, 2009. 282.

¹⁷ United States — Standards for Reformulated and Conventional Gasoline i. m. 19—22. Ld. még: M. MATSUSHITA, T. J. SCHOENBAUM, P. C. MAVROIDIS: *The World Trade Organization*. Oxford, Oxford University Press, 2003. 452.

¹⁸ VRANES (2009) i. m. 276-277.

¹⁹ Uo. 277.

²⁰ United States — Standards for Reformulated and Conventional Gasoline i. m. 22.

²¹ Uo. 23-25.

²² Ld.: SANDS (2003) i. m. 977.

²³ United States — Standards for Reformulated and Conventional Gasoline i. m. 28-29.

garnélarák termékeket, hogy az adott ország rendelkezik éves regisztárcióval az Egyesült Államok hatóságainál, aminek az volt a feltétele, hogy bizonyítsa, hogy az Egyesült Államokhoz hasonló teknős-megóvó programmal rendelkezik, vagy a garnélarákokat teknős-megóvó technológiával fogták ki. Emellett, a jogszabály amely ezt a kérdést szabályozta az Egyesült Államokban, kötelezte a hazai hatóságokat, hogy tárgyalásokat kezdeményezzenek más nemzetekkel a teknősök megóvása érdekében. Az Egyesült Államok le is folytatta a tárgyalásokat a Karibi-térség országaival, és kiadta nekik a szükséges engedélyeket, de a panaszosokkal (India, Malájzia, Pakisztán és Thaiföld) nem is kezdeményezett ilyen jellegű tárgyalásokat. A panaszosok arra hivatkoztak, hogy az intézkedések ellentétesek a GATT XI (1) cikkelyével, az Egyesült Államok pedig a XX. cikkely g pontjára hivatkozva védekezett.²⁴

A Fellebbezési Testület először megvizsgálta, hogy a teknősök egyáltalán a XX. cikkely g pontja értelmében kimeríthető természeti erőforrásoknak minősíthetőek-e. Itt figyelembe vette a nemzetközi jogot, illetve a nemzetközi környezetvédelmi egyezményeket is, és habár közvetlenül nem hivatkozott a Bécsi Egyezmény 31. cikkelyének 3(c) bekezdésére, igen kiterjesztően értelmezte az élő természeti forrásokat.²⁵ Nem a klasszikus történeti értelmezést alkalmazta, hanem az ún. evolúciós elmélet alapján értelmezett. Ugyebár, a GATT-ot a második világháború után szövegezték, amikor a környezetvédelem még nem volt jelentős társadalmi kérdés. Azóta sajnos környezetvédelmi szempontból sok minden megváltozott a világban. Ugyanebben a jogesetben ki is mondta a Fellebbezési Testület, hogy a „GATT rendelkezéseit a közösség aktuális környezetvédelmi aggodalmaira tekintettel kell értelmezni”.²⁶ Ennek a kiterjesztő értelmezésnek köszönhetően potenciálisan minden élő és élettelen erőforrás a XX. cikkely g pontja értelmében kimeríthető természeti erőforrásnak minősülhet.²⁷ A konkrét esetben a Fellebbezési Testület arra hivatkozott, hogy egy nemzetközi környezetvédelmi egyezmény (CITES) mellékletében ezek a teknősök veszélyeztetett fajként vannak feltüntetve, így kimeríthető természeti erőforrásnak minősítette őket a XX. cikkely g pontja értelmében.²⁸

A következő lépcsőben azt vizsgálta a Fellebbezési Testület, hogy az adott intézkedés a kimeríthető természeti erőforrások megóvására *vonatkozik-e*. Megállapította, hogy az alkalmazott eszközök (intézkedések) ésszerű kapcsolatban állnak az elérni kívánt célokkal.²⁹ Ezt követően, a *Reformulated Gasoline* jogesethez hasonlóan, itt is megvizsgálta, hogy a g pont második részében álló feltételek is ki vannak-e elégítve, és miután erről meggyőződött,³⁰ a *chapeau* fényében elemezte tovább az intézkedéseket.

²⁴ United States – Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products (AB–1998–4), Report of the Appellate Body (WT/DS58/AB/R), a továbbiakban: United States – Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products.

²⁵ Robert HOWSE: The Use and Abuse of International Law in WTO Trade/Environmental Litigation. In: Merit E. JANOW, Victoria DONALDSON, Alan YANOVICH (szerk.): *The WTO: Governance, Dispute Settlement, and Developing Countries*. Huntington, Juris Publishing, Inc., 2008. 644–645.

²⁶ United States – Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products i. m. 129–130. pont. Ld. még: HOWSE (2008) i. m. 643–652.

²⁷ United States – Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products i. m. 128–132. pont.

²⁸ Uo. 132. pont.

²⁹ Uo. 141. pont.

³⁰ Uo. 143–145. pont.

Mint már a korábbi jogesetnél is, itt is igen nagy hangsúlyt fektetett a Fellebbezési Testület arra, hogy megvizsgálja, hogy a felek megpróbálták-e tárgyalásos úton rendezni az adott kérdést. A konkrét esetben elmarasztalta az Egyesült Államokat, mert az egyes országokkal (Karibi-térség országai) folytatott tárgyalásokat, míg másokkal nem. Ezzel a Fellebbezési Testület véleménye szerint indokolatlan diszkriminációt valósított meg, de a jóhiszeműség elve sem érvényesült^{31,32}. Ugyanakkor, azt is kihangsúlyozta, hogy nem feltétele a tárgyalás annak, hogy bármilyen egyoldalú intézkedést hozzanak egy adott környezetvédelmi kérdést illetően.

Itt is felmerült, ugyanúgy mint az ismert Tonhal/delfin jogesetnél is, a kérdés, hogy egy állam saját jogszabályait rákényszerítheti-e egy másik állam halászáira (állampolgáira).³³ Azaz, hogy a konkrét esetben szükséges-e valamiféle kapcsolat megléte a „kimeríthető természeti erőforrás” (teknősök) és az adott szuverén állam között, hogy fennálljon az állam érdeke, hogy megóvja azt.³⁴ A Tonhal/delfin jogesetben a panel egyértelműen elutasította annak lehetőségét, hogy egy állam saját jogszabályait rákényszerítse egy másik szuverén államra vagy annak állampolgáira. A Garnélarák/teknős jogesetben a Fellebbezési Testület nem válaszolta meg ezt a kérdést, tehát kifejezetten nem is zárta ki ennek lehetőségét. Az Egyesült Államok bizonyítékkal szolgált arra, hogy a teknősök évi rendszerességgel elúsznak Florida partjai mellett, amit érvként el is fogadott a Fellebbezési Testület. Ugyanakkor, ha az adott intézkedés ugyanúgy vonatkozik a hazai termelőkre is az Egyesült Államokban, akkor semmiképpen sem volt a jogalkotó szándéka az, hogy egyenlőtlen versenyhelyzetet teremtsen, azaz, hogy diszkrimináljon a külföldi termelőkkel szemben. Tehát protekcionizmusról az extraterritoriális hatályt illetően nem lehet beszélni.

A XX. cikkely b pontjával kapcsolatos említésre méltó jogeset még az Azbeszt jogeset volt, ahol arról volt szó, hogy egy francia jogszabály megtiltotta az azbeszt és azbesztet tartalmazó termékek előállítását, eladását és behozatalát, kivéve néhány esetet, amikor nem volt lehetőség helyettesítő termék használatára. Kanada szerint ez a rendelkezés ellentétes volt mind a GATT III. és XI. cikkelyeivel, valamint a Kereskedelem Technikai Akadályairól szóló egyezményvel, míg a franciák, azaz az EK a XX. cikkely b pontjával védekeztek.³⁵

A Fellebbezési Testület először a XX. cikkely b pontja alatti ‘szükségességet’ vizsgálta. Úgy találta, hogy nem szükséges minősíteni az azbeszt szálak használatával járó kockázatot, ahhoz, hogy alkalmazni lehessen a XX. cikkely b pontját. Elegendő a kockázatot megbecsülni mennyiségileg vagy minőségileg. Ami az egészség védelmének szintjét illeti egy adott államban, azon a véleményen volt, hogy minden államnak megvan a joga, hogy maga határozza meg a védelem szintjét.³⁶

³¹ Ld.: HOWSE (2008) i. m. 648.

³² Andrew D. MITCHELL: *Legal Principles in WTO Disputes*. Cambridge, Cambridge University Press, 2008. 175.

³³ A Tonhal/delfin jogesetben felvetődött még egy a környezetvédők számára fontos kérdés, azaz, hogy a XX. cikkely magára a termékre alkalmazható csak, vagy az előállításához szükséges eljárásra is, ugyanis rendszerint az eljárások a környezetkárosítóak. A Tonhal/delfin jogesetben a panel úgy értelmezte, hogy csak a termékre vonatkozhat. Azonban itt is fejlődés figyelhető meg azóta, a környezetvédelem javára.

³⁴ Az állami szuverenitás korlátozásáról környezetvédelmi céllal meglehetősen jó áttekintést ad: Caroline HINDS: *Umweltrechtliche Einschränkungen der Souveränität – Völkerrechtliche Praeventionspflichten zur Verhinderung von Umweltschäden*. Frankfurt am Main, Peter Lang, 1997.

³⁵ European Communities – Measures Affecting Asbestos and Asbestos-containing Products (AB–2000–11), Report of the Appellate Body (WT/DS135/AB/R), a továbbiakban: European Communities – Measures Affecting Asbestos and Asbestos-containing Products. 1–9. pont.

³⁶ Uo. 155–175. pont.

A Fellebbezési Testület szintén állást foglalt a bizonyítási terhet illetően amikor a paneleknek olyan tudományos bizonyítékokat kell értékelniük amelyek a XX. cikkely b pontjával kapcsolatos intézkedést próbálnak alátámasztani. Elvetette a kanadai érvet, miszerint az ilyen igazolásnak az uralkodó tudományos nézeten kell alapulnia, hanem elég ha a tagország jóhiszeműen, olyan tudományos nézetre alapozza az állítását, amely az adott időpontban eltér a többségitől, de alkalmas és elfogadott véleményen (*divergent, but qualified and respected opinion*) alapszik.³⁷ Tehát a tagország nem köteles minden esetben a kialakult többségi tudományos nézeteket követni.

A XX. cikkely b pontjában szereplő ‘szükséges’ kifejezést a Fellebbezési Testület az EU és Brazília között felmerült vitában, a használt gumiabroncsok esetében, vizsgálta meg szintén, mely jogeset tényállásának lényege, hogy Brazília korlátozta az EU gumiabroncs Brazíliába irányuló kivitelét, ugyanakkor a MERCOSUR tagok felé nem alkalmazta ezt a korlátozást.³⁸ A Fellebbezési Testület a XX. cikkely b pontja alapján feltételesen ‘szükségesnek’ találta az importkorlátozást, ugyanakkor mivel diszkriminatív módon alkalmazták, ezért az ellentétes volt a XX. cikkely általános feltételeit tartalmazó részével, és így végül a Testület nem találta jogosnak a korlátozást.³⁹

3. Összegzés

A környezetvédelem szempontjából fontos, hogy a WTO gyakorlata mind jobban kezd áthelyeződni a kereskedelmi diplomáciáról (ahol sajnos a nagyobb gazdasági súllyal bíró tagországok érdekei szoktak felülkerekedni), a szabályok alkalmazásának irányába.⁴⁰ Ugyanakkor, a feldolgozott jogesetekből látható, hogy a Fellebbezési Testület továbbra is fontosnak tartja, hogy a felmerülő kérdéseket a tagországok vitassák meg, tárgyaljanak róluk.

Az is megfigyelhető a jogeseteknél, hogy a Fellebbezési Testület mindig egy igen kiegyensúlyozott véleményt fogalmaz meg, ahol egyre jobban odafigyel a környezetvédelmi szempontokra. Ugyanilyen jelentőséggel bír az is, hogy a Fellebbezési Testület nem csak a WTO egyezményekre hivatkozik amikor ezek egyes rendelkezéseit értelmezi, hanem a nemzetközi jogot is figyelembe veszi. Ez azért is fontos, mert ma már igen nagy számban léteznek nemzetközi környezetvédelmi egyezmények, amelyekre a fenti jogesetekben hivatkoznak is.

Magát a XX. cikkelyt, azaz a kivételeket illetően, elmondható, hogy a Vitarendezési Testület nem környezetvédelem ellenes, de megpróbálja megakadályozni a kivételekkel való visszaélést (amennyiben az intézkedés alkalmazása diszkriminatív, nem jóhiszemű), ami nem egyszerű feladat. A tárgyalott jogesetek némelyikénél a teljes tényállás ismeretében sem igazán egyszerű eldönteni, hogy jóhiszeműen vagy sem járt el az adott tagország amikor korlátozta a nemzetközi kereskedelmet.

³⁷ Uo. 178. pont.

³⁸ Brazil – Measures Affecting Imports of Retreaded Tyres (AB-2007-4), Report of the Appellate Body (WT/DS332/AB/R), a továbbiakban: Brazil – Measures Affecting Imports of Retreaded Tyres.

³⁹ Uo. 258. pont.

⁴⁰ VINCZE Attila: A GATT 1994 szerinti kötelezettségek alóli kivételek rendszere: a szükségességi-arányossági elv a nemzetközi gazdasági jogban. *Jogtudományi Közlöny*, 2008/12. 622.

A környezetvédelem szempontjából igen bátorító, hogy a Fellebbezési Testület a 'kimeríthető természeti erőforrás' kifejezést igen tágan értelmezi, beleértve mind az élő, mind az élettelen erőforrásokat. Elég indoknak találta, hogy ebbe a kategóriába sorolja az adott erőforrást, ha az nemzetközi környezetvédelmi egyezményben veszélyeztetésként szerepelt.

Magának a XX. cikkelynek való megfelelést két lépcsőbe vizsgálta. Először megvizsgálta, hogy az adott intézkedés besorolható-e valamelyik a felsorolásban szereplő kivételbe (igazolási okba), majd azt, hogy megfelel-e a *chapeau* feltételeinek.

Megállapította, hogy a *chapeau* célja az, hogy meggátolja azt, hogy a XX. cikkelyben felsorolt kivételeket protekcionista gazdaságpolitikai célok elérésére használják fel, nem pedig az, hogy korlátozza azon intézkedések végrehajtását amelyeknek valóban az a célja, hogy megóvják a környezetet.⁴¹ Ezért a Fellebbezési Testület itt is kidolgozott egy két lépcsős tesztet a *chapeau*nak való megfelelés vizsgálatára. Először megvizsgálta, hogy az adott állam amely a XX. cikkelybeli kivételre hivatkozott, és amely egyoldalú kereskedelemkorlátozó intézkedést vezetett be, előzőleg megpróbált-e jóhiszemű tárgyalásokat folytatni az érdekelt felekkel, és mindenki számára elfogadható megoldást találni, majd azt, hogy figyelembe vette-e a másik országban uralkodó viszonyokat is (pl., gazdasági, technikai fejlettség, stb.).

Sajnos, a jelenlegi világgazdasági helyzetben nagyon sok kihívással kell szembenéznie a környezetvédelemnek, ezért fontos, hogy a Kereskedelmi Világszervezet Vitarendezési Testülete a GATT XX. cikkelyében található, környezetvédelemmel kapcsolatos kivételek kapcsán már kialakult gyakorlattal rendelkezik, valamint, hogy ez a gyakorlat igyekszik figyelembe venni a környezetvédelmi szempontokat.

⁴¹ SANDS (2003) i. m. 977.